गोसत्र पु० गोभिः कृतं सत्रम्। गवामयनाख्ये सत्रभेदे "गावो वा एतत् सत्रमासत" ता०ब्रा० ४,१,१, गवामयन शब्दे विवृतिः।

गोसदृक्ष पुंस्त्री गोः सदृक्षः। गोतुल्ये गवये हेम०। २जात्यादिना गोतुल्ये त्रि०। गोसदृशादयोऽपि तत्रार्थे।

गोसनि पु० गां सनोति सन–इण् ६त० पूर्व्वपदात् वा षत्वे प्राप्ते सवना० न षत्वम्। गोदातरि गोषणिशब्दे उदा० दृश्यम्। "गोसनिं वाचमुदेयम्" अथ ३।२०।१०।

गोसम्प्रदाय त्रि० गां सम्प्रददाति सम्+प्र+दा–"आतोऽनुपसर्गे" पा० अनुपसर्गइत्युक्तेः न कः किन्तु अण्। गोसंप्रदातरि।

गोसम्भवा स्त्री गोरिव सम्भवो लोमादिरूपाकारो यस्याः। १श्वेतदूर्वायां राजनि०। २गोजाते त्रि०।

गोसर्ग पु० गावःसृज्यन्तेऽत्र काले सृज–आधारे घञ्। गवां वनगमाय मोचन काले सूर्य्येण किरणानां त्यागकाले १प्रातःकाले "गोसर्गे चार्द्धरात्रे च तथा मध्यन्दिनेषु च" सुश्रु०। [ख्याते गोधाख्ये जन्तौ।

गोसर्प पुंस्त्री गोरिव चतुश्चरणवत्त्वात् सर्पः। (गोसाप)

गोसव पु० गौः सूयते हिंस्यतेऽत्र सू–हिंसायाम् आधारे अप् पूर्व्वपदात् वा न षत्वम्। गोसत्राख्ये यज्ञभेदे "स्वर्जिता गोसवेन वा" हेमा० दा० लिङ्गपु०। तत्कर्त्तव्यता च कात्या० श्रौ० २२,११,२ सूत्रादौ उक्तं यथा "ऋषभगोसवौ" १सू० "ऋषभोगोसवश्च क्रतू भवतः" कर्कः "पूर्वो राज्ञः" २सू० "पूर्वः ऋषभसंज्ञको राज्ञः" कर्कः "दक्षिणा ऋषभसहस्रं द्वादशं वा शतम्" ५सू० "विकल्पेन ऋषभसंज्ञक ऋषभाणां सहस्रं, द्वादशाधिकं शतं वा" (दक्षिणा) कर्कः। "उक्थ्यो गोसवोऽयुत दक्षिणः" ६सू०। गोसवसंज्ञः क्रतुरुक्थसंस्थो भवति अयुतदक्षिणश्च कर्कः। "वैश्ययज्ञ इत्येके" ७सू० मन्यन्ते। "सर्वेषामित्यपरे" ८सू०। सराजानो विशो यं पुरस्कुर्वीरन् स एतेन यजेत" ९सू०। "राज्ञा सहिता विशः प्रजाः सर्वे पुरुषा यं पुरस्कुर्वीरन् मुख्यत्वेनाङ्गीकुर्वीरन् स गोसवेन यजेत"। "आस्थण्डिलेऽभिषिच्यते" १०सू०। "प्रतिदुराहवनीयस्य दक्षिणतः" ११सू०। "स्थितः आगान्तुकत्वादन्ते। आहवनीयात् दक्षिणस्यां स्थण्डिले उपविष्टो यजमानः प्रतिदुहाधारोष्णेन दुग्धेनाभिषिच्यते "संस्थपतिरित्येनं ब्रूयुः "गोसवयाजिनं जनाः" कर्कः। "वैश्यस्तोम दक्षिणालिङ्गो मरुत्स्तोमोगणयज्ञो भ्रातॄणां सखीनां वा १२सू०। वैश्यस्तोमदक्षिणायां यानि लिङ्गानि तान्यत्रापि भवन्ति" कर्कः। गां स्वर्गं सुनोति अच् षत्वम् "दातुः स्वर्गदातरि" "तिलोऽसि सोमदैवत्यो गोसवो देवनिर्म्मितः" तिलदानमन्त्रः।

गोशशस् पु० गवि जले शशति शश–बा० असच् ७त०। बोले रायमुकुटः।

गोसहस्र न० गवां सहस्रं दातव्यतया यत्र। तुलापुरुषादिषोडशमहादानान्तर्गते पञ्चमे महादानभेदे "अथातः संप्रवक्ष्यामि महादानानुकीर्त्तनम्"। "यत्तत् षोडशधा प्रोक्तं वासुदेवेन भूतले" इति चोपक्रम्य "कल्पपादपदानञ्च गोसहस्रं च पञ्चमम्" इत्युक्त्वा तद्दान प्रकारः हेमा० दा० मत्स्य पु० उक्तो यथा

"मत्स्य उवाच। अथातः संप्रवक्ष्यामि महादानमनुत्तमम्। गोसहस्रप्रदानाख्यं सर्वपापहरं परम्। पुण्यं तिथिमथासाद्य युगमन्वन्तरादिकम्। पयोव्रतस्त्रिरात्रं स्यादेकरात्रमथापि वा। लोकेशावाहनं कुर्य्यात् तुलापुरुषदानवत्। पुण्याहवाचनं कुर्य्याद्धोमः कार्य्यस्तथैव च। ऋत्विग्मण्डपसम्भारभूषणाच्छादनादिकम्। वृषं लक्षणसंयुक्तं वेदिमध्येऽधिवासयेत्। गोसहस्राद्विनिष्कृष्य गवां दशकमेव"। पयोव्रतस्त्रिरात्रमिति दानदिनात् पूर्वं त्रिरात्रं पयोव्रतः स्यादित्यर्थः, अत्रादिशब्देन देशकाल–वृद्धिश्राद्ध–शिवादिपूजा–गुर्वृत्विग्वरण–मधुपर्कदान–कुण्डवेदिवितान–चक्रलेखनपताकादीनि मत्स्यपुराणोक्ततुलापुरुषदाने विहितानि गृह्यन्ते। वृषं लक्षणसंयुक्तं, वृषलक्षणानि, "उन्नतस्कन्धककुदम् उज्ज्वलायत कम्बलम्" इत्यादीनि वृषोत्सर्गप्रकरणे मत्स्यपुराणोक्तान्येव वेदितव्यानि, गोसहस्राद्विनिष्कृष्येति दशोत्तरगोसहस्रादिति वेदितव्यम्, अग्रे दशाधिकगोसहस्रविनियोगदर्शनात्। यद्यपि गवां दशकमित्यत्र गोमात्रप्रतीतिः तथापि उत्तरत्र "ऋत्विग्भ्यो धेनुमेकैकां दशकाद्विनिवेदयेदिति" धेनुसंशब्दनात्, पुराणान्तरे "गोसहस्राद्विनिष्कृष्य सवत्सं दशकं गवामिति" श्रवणाच्च धेनुदशकमेवाधिवासनीयम्। इतरत्र पुनर्नावश्यं धेनुरूपत्वादरः। "गोसहस्रं बहिः कुर्य्याद्वस्त्रमाल्यविभूषितम्। सुवर्णशृङ्गाभरणं रौप्यपादसमन्वितम्। अतः प्रवेश्य दशकं वस्त्रमाल्यैस्तु पूजयेत्। सुवर्ण–घण्टिकायुक्तं ताम्रदोहनिकान्वितम्। सुवर्णतिलकोपेतं हेमपट्टैरलङ्कृतम्। कौशेयवस्त्रसंवीतं माल्यगन्ध-